

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНО-ЗНАКОВОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Поліщук Алла Анатоліївна,

старший викладач кафедри дизайну Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Анотація. У статті проаналізовані актуальні проблеми використання візуально-знакових систем в освітньому та сучасному інформаційному середовищі. Розглянуті різні знакові форми подання інформації (знакові системи, піктограми). Висвітлені методичні підходи до розвитку і формування візуально-знакової культури та інформаційно-графічних компетенцій учнів та майбутніх дизайнерів і викладачів.

Ключові слова: піктограма і піктографічне письмо, знакові системи, знаки візуальної комунікації.

В сучасних умовах збільшення інформаційного навантаження на людину візуальними засобами подання інформації приділяється особлива увага. У зв'язку з тим, що традиційно людина довіряє більше невербальній інформації, тому особливо часто та ефективно використовуються знакові системи, що є важливою частиною сучасного інформаційного простору. Специфікою знакових зображень таких, як піктограми, є здатність їх до трансформації, стилістичної еволюції, зміни і пристосування їх до сучасних умов інформаційно-комп'ютерних технологій [1]. При цьому нові форми видань і веб-сайти в Інтернеті не обходяться без символів і знаків, що мають давню історію використання. Знакові системи різного призначення як важлива функціональна складова візуальної комунікації мають ще і загальнокультурну цінність та впливають на візуально-знакову культуру користувачів інформаційного простору.

Треба зазначити, що користувачами інформаційно-комп'ютерних технологій стає все частіше молодше покоління людства. Комп'ютери вже у дошкільному віці пропонуються як навчальний та розвиваючий інструмент для дитини 4–6 років. При цьому, у першу чергу, велика увага приділяється дидактичним можливостям використання комп'ютерних програм. І зовсім не враховується потреба вивчення специфіки символів і піктограм як графічної мови і візуально-знакової культури людства. Тому особливого значення набувають аспекти системного і комплексного формування візуально-знакової культури у вихованні дошкільнят та розвитку візуально-графічних компетенцій школярів і студентів у процесі їх професійної підготовки.

Це потребує комплексного розгляду різних методологічних підходів до осмислення символів, піктограм і знакових форм у цілому. Вже стає нагальною потребою включення у навчальні програми вивчення знакових форм як основи візуальної комунікації з позицій синтезу візуальної культури і сучасних комп'ютерних технологій. Осмислення історії піктографії та знакових форм різного призначення, структури знакових систем та їх графічної мови необхідно закладати як базове підґрунтя опанування школярами візуально-знакової мови інформаційних дизайн-технологій.

Приклади звернення до різних методик використання піктограм у навчанні можуть продемонструвати широкий спектр їх можливостей:

- методика «піктограм» спрямована на опосередковане запам'ятовування в рамках культурно-історичної концепції Л. С. Виготського, яка виявляє інтелектуальні процеси при побудові образу і при-

датна для запам'ятовування та доповнена аналізом асоціацій створених піктограм (А. Р. Лурія) [2];

- методика «ейдетики» використовується у синтезі з методом «піктограм», включає прийоми нестандартних ситуацій, що викликає позитивний емоційний настрій у дітей і спрямована на розвиток їх уявлення, образного бачення і творчого мислення (І. Ю. Матюгин) [3];

- метод опорно-буквених піктограм — один із методів «ейдетики», який включає асоціативне вивчення літер, скоромовок, віршів тощо [4];

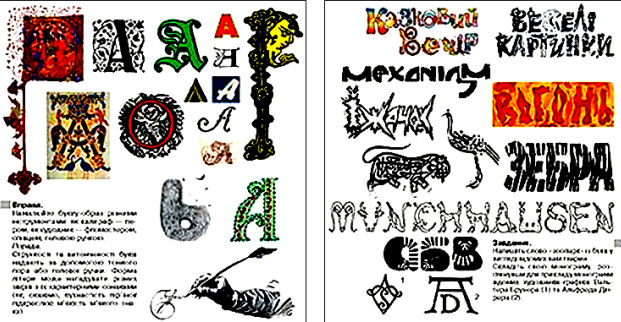
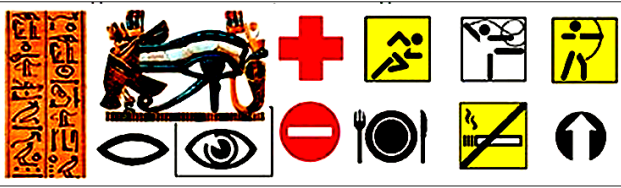
- комунікативно-розвиваючі технології вивчення мови і мовлення з використанням піктограм (рис. 1);
- методи художньо-образної стилізації спрямовані на вивчення історії та теорії знакових форм і охоплюють прийоми стилізації форм у мистецтві книжкової графіки, промислової та дизайн-графіки (рис. 2).

Сутність подібних методик, які використовуються в дошкільній, початковій і середній освіті, складається в передачі якого-небудь вербально позначеного поняття через його образ, що згодом піддається оцінці через ряд критеріїв: адекватності, відтворення, конкретності-абстрактності, стандартності-оригінальності. Побудова образу дітьми та учнями стає наслідком не тільки їх творчої активності, образного мислення, але й виявленням індивідуальних художніх здібностей.

Тому важливо, починаючи вже з дошкільного виховання, звернути увагу на розвиток асоціативно-образного мислення дітей засобами образотворчого мистецтва та мистецтва графіки (створення рисунків і образів на певні поняття). Все це пред'являє якісно нові вимоги і до виховання та навчання в контексті неперервної освіти, одне з головних за-

Рис. 1. Ілюстрації з книги Е. Л. Крутого з використанням піктограм для вивчення мови і мовлення [5]

Рис. 2. Ілюстрації з підручника «Образотворче мистецтво» для 5 класу, в якому висвітлюються теоретичні питання піктографії та знакових форм з їх практичним використанням на прикладі учнівських робіт [6] вдань якої — закласти потенціал збагаченого розвитку особистості дитини. Методики художньо-образного виховання дітей як складової розвитку цілісної творчої особистості у синтезі з комп'ютерними технологіями створюють підґрунтя для середньої та вищої професійної освіти у галузі мистецтва та дизайн-освіти (рис.3).

У руслі нової парадигми пріоритетних завдань освіти (загальної, середньої та вищої), що намітилися з інформатизацією суспільства, передбачається формування творчої особистості з орієнтацією на інтереси цієї особистості, адекватні сучасним тенденціям суспільного розвитку. Зважаючи на інтегративні тенденції розвитку науки й техніки та потребу формування високого рівня візуально-знакової грамотності особистості актуальними стали розробки інтегрованих навчальних курсів з інформатики та образотворчого мистецтва, таких як «Образотворче мистецтво і комп'ютерна графіка» і «Пластичні мистецтва» [7, 8].

У зв'язку з окресленими проблемами та необхідністю творчого впровадження сучасних інформаційно-візуальних технологій у вищі навчальні закла-

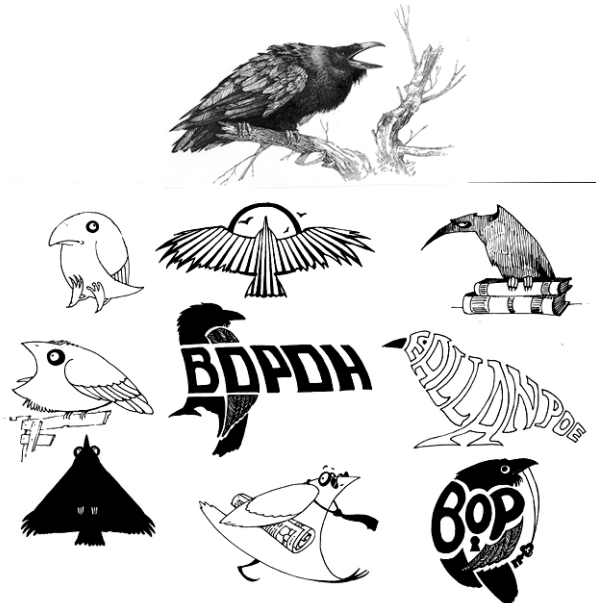
Рис. 3. Приклади емблем «Комп'ютерна графіка», створених учнями під час міської олімпіади з комп'ютерної графіки
а) Марія-Луїза Лунгієскі, б) Анна Меркулова

ди особливого значення набувають питання формування візуально-графічних компетенцій студентів як важливої складової професійної підготовки. Впровадження навчальних курсів, таких як «Піктографія та основи візуальної комунікації», «Теорія і практика графіки», націлені на формування дизайнерських компетенцій у студентів та володіння ними як традиційними, так і сучасними графічними засобами передачі візуальної інформації.

На практичних заняттях з навчальної дисципліни «Піктографія та основи візуальної комунікації» студентам рекомендують опановувати графічну мову для створення візуально-знакової інформації. Починаючи від образного виявлення змісту повідомлення до знаку і піктограми, студенти розробляють системи піктограм різного призначення: довідково-інформаційні піктограми для навчальних і громадських закладів, веб-значки та інфографіку навчального призначення тощо (рис. 4–5). Таким чином, при створенні знаків і піктограм використовуються графічні засоби зображення традиційними техніками та у синтезі з комп'ютерними програмами, що розширює спектр використання сучасної мови графіки [9].

Представлені практичні завдання, що мають специфіку образного представлення певної інформації (від природної форми до образу і знакової форми та піктограм) для студентів спеціальності «Дизайн» та «Образотворче мистецтво» складають базову графічно-знакову основу мистецької та дизайн-освіти.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що проблеми формування візуально-знакової культури мають комплексний характер. Розширення можливостей практичного художнього проектування в комунікаційній сфері і поліпшення образно-естетичних якостей сучасних піктограм зумовлює необхідність осмислення знакових форм як самостійної області художньої культури. Для подальшого якісного розвитку піктографічних комплексів і формування візуально-знакової культури сучасного інформаційного середовища, вивчення

Рис. 4. Приклади практичних завдань з дисципліни «Піктографія та основи візуальної орієнтації»: від природної форми, образу до знаку (графічний проект «Ворон» Тетяни Мільшиної)

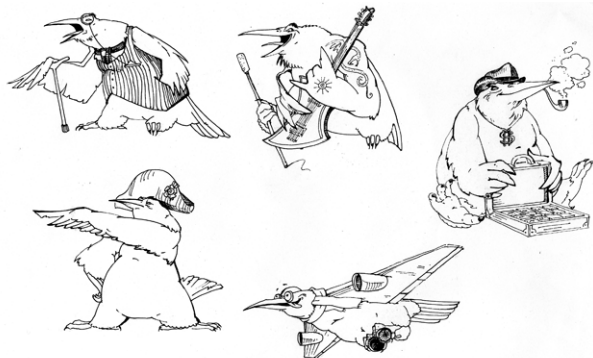

Рис. 5. Графічний проект «Ворон» Тетяни Мільшиної

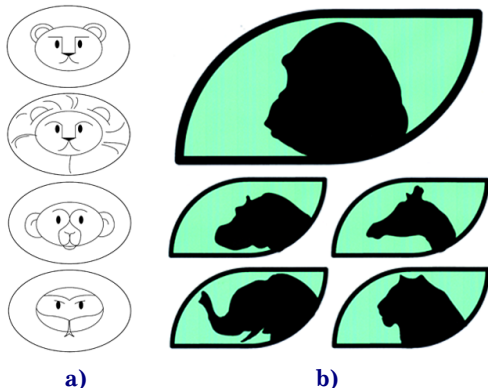

Рис. 5. Піктограми для зоопарку: а) Віктор Тупік, б) Інна Смучок

пiктографiї та основ вiзуальної комунiкацiї актуально як в теоретичному, так i в прикладному аспектах, починаючи вже з дошкiльного вiку дiтей. Це необхідно для подальшого розвитку знакової комунiкацiї як актуального сегмента вiзуальної культури ХХІ столiття.

Лiтература

1. Фоли Дж. Енциклопедия знаков и символов. — М.: Вече АСТ, 1997.
2. Лурия А. Р. «Маленькая книжка о большой памяти», М., 1968.
3. Матюгин И.Ю. Магия памяти. — Сталкер, 1998.
4. Пашенко О. Ейдетика — що це? / О.Пашенко // Дошкiльне виховання. — 2008. — №11 — С. 16–17.
5. Крутий Е.Л. Коммуникативно-развивающая технология обучения русскому языку и развития речи детей дошкольного возраста. — Запорожье.: ООО «ЛИПС» ЛТД, 2008. — 320 с.
6. Образотворче мистецтво: пiдруч. для 5 кл. загальноосвiт. шк./ Е.В.Белкiна, А.А.Полiщук, Л.В.Фесенко. — К.: Промiнь, 2005. — 207 с.: iл.
7. Полiщук А.А., Сахацька В.О. Образотворче мистецтво i комп'ютерна графiка. Програма курсу 5–8 класiв з поглибленим вивченням дисциплiн художньо-естетичного циклу загальноосвiтнiх навчальних закладiв // Шкiльний свiт: Інформатика. — №35 (323). — 2005. — С. 3–13.
8. Полiщук А.А. Інтегрований курс «Пластичні мистецтва» (образотворче мистецтво та iнформатика для 5-8 класiв) // Відкритий урок. Образотворче мистецтво. Музика. — К.: Плеяди, 2004. Вип. 5–6. — С. 16–33.
9. Полiщук А. А. Графiка як основа вiзуальної грамотностi та розвитку творчостi студентiв образотворчих спецiальностей // Сучаснi стратегiї унiверситетської освiти: якiсний вимiр: матер. Мiжнар. наук.-прак.конф.(м. Київ, 28–29 березня 2012 р.). — К.: Київ. ун-т iм. Б. Гринченка, 2012. — С. 730–736.

Новий пiдручник

Гуржій А. М., Лапiнський В. В., Карташова Л. А., Руденко В. Д. Інформатика: пiдручник для 5 класу загальноосвiтнiх навчальних закладiв з поглибленим вивченням предметiв природничо-математичного циклу — К.: Педагогiчна думка, 2014. — 164 с. iл., табл.

ISBN 978-966-944-366-6

Пiдручник призначений для навчання iнформатики у 5-му класi загальноосвiтнiх навчальних закладiв з поглибленим вивченням природничо-математичних дисциплiн. Змiст пiдручника повнiстю вiдповiдає навчальнiй програмi «Інформатика. 5–9 класи. Для навчальних закладiв з поглибленим вивченням предметiв природничо-математичного циклу», рекомендованої Мiнiстерством освiти i науки України, лист вiд 17.07.2013 р., №1/11–11636.

**УДК 004(075.3)
ББК 32.973-018я721.6**

На першiй сторiнцi обкладинки: випускницi профiльного математичного класу ЗНЗ №9 м. Бровари Юлiя Шульга i Марiя Шкурко за здiйсненням комп'ютерного моделювання i прогнозування майбутньої професiйної дiяльностi.

На четвертiй сторiнцi обкладинки: виставка в НПУ iменi М.П. Драгоманова, роздiл виставки «Механiка» презентують учнi гiмназiї «Дитяча iнженерна академiя» Вiталiй Тумачов та Олександр Якубович

Пiдписано до друку 09.12.2014 р. Формат 60x84 1/8. Папiр офсет. Друк офсет. Умовн. друк. арк. 5,88.
Умовн. фарбо-вiдб. 11,76. Обл.-вид. арк. 8,54. Видавець: ФО-П Вороцький С.В. Зам. №14–200.
Вiдруковано у друкарнi видавництва «Фенiкс». Свiд. ДК 271 вiд 7.12.2000 р.
E-mail: csf221@rambler.ru, www.csf.vashpartner.com.

Повне або часткове передрукування матерiалiв журналу можливе тiльки з письмового дозволу редакцiї.
Передплату на наш журнал можна оформити у будь-якому вiддiленнi зв'язку. Наш iндекс 74248